

MIGRACE A OBČANÉ

ze „třetích zemí“ v ČR

- ┖ Počet osob cizí státní příslušnosti, kteří dlouhodobě žijí v České republice, kontinuálně roste a téměř jistě bude růst i nadále (např. v důsledku války mezi Ruskem a Ukrajinou).
- ┖ Na konci roku 2021 bylo v ČR registrováno více než 660 000 osob cizí státní příslušnosti; mužů a žen z nečlenských států Evropské unie bylo 65 %.
- ┖ Podobně jako jinde v Evropské unii také v České republice vstupuje do migračního procesu celá řada státních i nestátních institucí.
- ┖ V důsledku restriktivní migrační politiky jsou migranti a migrantky z tzv. třetích zemí začleňováni do společnosti na dočasném principu.
- ┖ Část občanů a občanek z třetích zemí získá časem povolení k trvalému pobytu. Jiná část balancuje na hranici mezi legálním a nelegálním statutem.
- ┖ Zlepšení životních podmínek části cizinců v České republice by zajistila možnost dodatečné legalizace. Tímto způsobem lze také zabezpečit lepší integraci migrantů a efektivně předcházet potenciálním konfliktům.

Dnešní migrace je odrazem celosvětového systému vztahů a propojení. Přeshraniční pohyb lidí je spojen s nebývalým přesunem kapitálu, zboží a myšlenek. Do značné míry migraci usnadňují možnosti rychlé dopravy a současné informační a komunikační technologie. Migrace je mimořádně komplexní proces, který spoluvytvářejí migranti, migrantky a četné instituce.

Tento AVex stručně popisuje význam migrace v kontextu postupující globalizace. Představuje také poznatky sociální antropologie a sociologie o důsledcích dočasného začleňování migrantů a migrantek z většiny nečlenských zemí Evropské unie do české společnosti. V závěru nabízí několik doporučení, která mohou napomoci k tvorbě odpovědné migrační politiky.

Globalizace, společnost a migrace

Na konci roku 2021 bylo v České republice (ČR) registrováno 660 849 mužů a žen cizí státní příslušnosti, což od doby rozšíření Evropské unie (EU) v roce 2004 znamená nárůst o přibližně 275 % a od roku 1993 o téměř 860 %.^{4,5} Mezi osobami cizí státní příslušnosti, které dlouhodobě žijí v ČR, dominují občané a občanky Ukrajiny (196 875 osob), následují občané a občanky Slovenska (114 630), Vietnamu (64 851) a Ruské federace (45 365).^{4,5} Zejména kvůli zesílení válečného konfliktu mezi Ruskem a Ukrajinou lze předpokládat, že počet osob cizí státní příslušnosti, které dlouhodobě žijí v ČR, bude nadále růst.

Migrace má obecně celou řadu důvodů, přičemž v dnešní době odráží společenskou, ekonomickou a politickou situaci v různých částech světa.⁷ Povzbuzují ji například požadavky zaměstnavatelů po nízké- i vysoce kvalifikované pracovní síle.⁷ Častokrát bývá východiskem z násilných konfliktů, ekonomické nejistoty či negativních ekologických událostí.⁷ Může být zároveň průvodním jevem rozvoje, a to nejen v bohatších, ale i chudších regionech.⁷

Přeshraniční pohyb lidí není výjimečný. Podobně jako v případě mnoha jiných regionů jsou moderní dějiny střední Evropy protkány přesuny celých částí populací, a to v důsledku zprůmyslnění, formování národních států, války či politického násilí.²⁴ Po pádu železné opony v roce 1989 se ČR spolu se Slovenskem, Maďarskem a Polskem postupně staly zajímavými destinacemi pro migranty a migrantky zejména ze zemí bývalého Sovětského svazu (SSSR).^{23, 24} Přitom zde velmi výrazně narostla intenzita přeshraničního pohybu lidí, což je dnes typickým jevem téměř ve všech zemích světa.^{7, 24}



Evropský migrační režim

V globalizované společnosti mohou státní hranice relativně volně překračovat ideje, materiály nebo kapitál. Nikoli však pracovní síla, tedy lidé. Kontrola přeshraničního pohybu lidí je jednou z charakteristických domén národních států. V případě liberálně-demokratických států, jimiž jsou i ČR a ostatní členské země EU, je však suverenity sdílěna mezi četnými státními i nestátními aktéry. Konkrétně do migračního procesu v rámci EU vstupují státní instituce z členských i nečlenských zemí, nadnárodní instituce, zaměstnavatelé či nevládní organizace.^{8, 16}

V souvislosti se vstupem postsocialistických zemí ve střední Evropě do EU se v nich etablovala migrační politika, která se již delší dobu formovala v „tradičních“ zemích imigrace.¹⁶ Přeshraniční pohyb lidí dnes nelze a ani není žádoucí zastavit, obecně se prosazuje jeho řízení.^{7, 9, 16} Jelikož právo na svobodný pohyb je jedním z pilířů evropského občanství, rozlišuje se mezi mobilitou v rámci členských zemí EU a migrací ze zemí mimo EU a také Islandu, Lichtenštejnska, Norska a Švýcarska. Migrační politika vůči občanům a občankám „třetích zemí“ je převážně restriktivní. Při vydávání dočasných pobytových povolení se klade silný důraz především na potenciál migrantů a migrantek přispět k přijímající společnosti z ekonomického hlediska.¹⁶

Na konci roku 2021 tvořili občané a občanky ze třetích zemí 65 % ze všech osob cizí státní příslušnosti, které byly registrovány v ČR.^{4, 5} Povolení k přechodnému pobytu byla vydána za účelem zaměstnání (115 756), sloučení rodiny (51 993), studia (30 423), podnikání (7 091) a jiných důvodů (4 397).⁴ Uplynulý rok také požádalo v ČR několik stovek lidí z různých zemí o mezinárodní ochranu, podobně jako v předchozích letech.^{3, 5} V roce 2021 převažovaly žádosti od občanů Ukrajiny (376), Gruzie (226) a Afghánistánu (176).⁵ V důsledku ruské invaze na Ukrajinu na počátku roku 2022 se situace ohledně násilné migrace v ČR momentálně dramaticky mění.



Zatímco přes zelenou hranici mezi Slovenskem a ČR u Mikulčic vede nový cyklocesta (obrázek vlevo), zelenou hranici mezi Slovenskem a Ukrajinou, která není členem EU, hlídá bezpečnostní kamera (obrázek vpravo). Od druhé poloviny minulého století se totiž většina národních států v Evropě začlenila do nadnárodní unie. Tato transformace suverenity v evropském politickém prostoru je spojena se zprůchodňováním hranic i jejich militarizací a sekuritizací. Přestavbu hranic v Evropě doprovází redistribuce práv v oblasti migrace.^{5, 7}

Přeměny migrační politiky v ČR: zákony, instituce a lidé z třetích zemí

Badatelé a badatelky z oblasti sociokulturní antropologie a sociologie nabízejí zajímavý pohled na migrační proces a politiku v ČR, neboť získávají poznatky především prostřednictvím dlouhodobého zúčastněného pozorování a rozhovorů s různými aktéry migračního režimu.

Příklad Ukrajinců v ČR

Vyplyvá z nich, že restriktivní migrační politika byla v ČR oficiálně zavedena prostřednictvím zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců, a zákona č. 325/1999 Sb., o azylu.^{12, 19} Z důvodu připravovaného vstupu do EU později následovalo zavedení vízové povinnosti pro občany a občanky ze zemí bývalého SSSR.¹⁹ V době uplatňování restriktivní migrační politiky se stali lidé z Ukrajiny největší skupinou migrantů v ČR (tab. 1).^{12, 15}

Migrace z Ukrajiny do ČR má dlouhé trvání, zejména z důvodu geografické a kulturní blízkosti obou zemí.¹⁵ Po pádu železné opony se ČR stala atraktivní destinací pro mnohé občany a občanky Ukrajiny v produktivním věku, například kvůli možnostem lepšího výdědku, pomoci příbuzným v zemi původu nebo nalezení nového domova v Evropě.¹⁵

Po zavedení restrikcí byli mnozí Ukrajinci nuceni rezignovat na opakované dojíždění za prací v důsledku komplikovaných povolení, na rozdíl od občanů a občanek členských zemí EU, hlavně Slovenska.^{10, 12} Zároveň začali ve zvýšené míře vyhledávat i alternativní způsoby, aby si zabezpečili dlouhodobý pobyt, jako například žádosti o azyl nebo později využívání polských pracovních víz.^{19, 21}

Tabulka č. 1 Státní příslušnost největších skupin migrantů podle druhu pobytu k 31. 12. 2021

Trvalý pobyt		Přechodný pobyt	
Ukrajina	90 776	Ukrajina	106 099
Slovensko	58 843	Slovensko	55 787
Vietnam	54 390	Rusko	21 989
Rusko	23 376	Rumunsko	13 261

Zdroj: Ministerstvo vnitra České republiky

Další vývoj migrační politiky v období od vstupu ČR do EU ovlivnilo obchodování s povoleními, EU směrnice či diskuse mezi zákonodárnými orgány, zaměstnavateli a nevládními organizacemi.^{1, 11} Změny cizineckého zákona zlepšily postavení zejména vzdělaných a žádaných občanů a občanek ze třetích zemí.^{1, 12} Zavedly se však také kvóty na ekonomickou migraci spolu s institutem mimořádného pracovního víza (dostupného pouze pro držitele a držitelky ukrajinských pasů) a zpřísnily se podmínky pro obnovování zaměstnaneckých karet.^{1, 12}

Tabulka č. 2 Státní příslušnost největších skupin migrantů, u kterých byl v roce 2021 zjištěn nelegální pobyt

Ukrajina	5 844	Moldavsko	1 548
Afgánistán	529	Sýrie	428

Zdroj: Ministerstvo vnitra České republiky



Migranti a migrantky z Ukrajiny v současnosti přicházejí do ČR legálními způsoby (bezvízový režim mezi EU a Ukrajinou byl obnoven v roce 2017), řada z nich se však postupem času dostává do poloilegality či ilegality (tab. 2) v důsledku těžko dostupných či neprodloužených povolení.^{12, 15} Mnozí mají ztížený přístup k povolení k trvalému pobytu v ČR, protože jeho získání je podmíněno dlouhodobým nepřetržitým zaměstnáním či studiem.¹⁵

Žadatelé o mezinárodní ochranu

Lidé ucházející se o mezinárodní ochranu se častokrát dostávají do podobných situací, v jakých jsou mnozí jiní občané a občanky ze třetích zemí. Azylový zákon (novelizovaný EU směrnice) totiž garantuje ochranu před perzekucemi, zavedl však také kategorie jako bezpečná země původu a bezpečná třetí země.¹⁹ Mezinárodní ochranu v ČR tak získala jen malá část žadatelů a žadatelek, a to zejména ti, kteří pocházejí ze zemí jako Sýrie, Ukrajina, Bělorusko, Irák a Ruská federace.^{3, 5} Větší část jich navíc obdržela doplňkovou ochranu (tab. 3). Tato nižší forma ochrany se uděluje na omezenou dobu.^{4, 5, 19}

Tabulka č. 3 Rozhodnutí o mezinárodní ochraně v ČR

	2018	2019	2020	2021
Azyl	47	59	42	189
Doplňková ochrana	117	94	72	105
Negativní rozhodnutí	750	1 059	803	855
Řízení zastaveno	828	899	537	450

Zdroj: Ministerstvo vnitra České republiky

Lidé, kteří jsou nuceni uprchnout do EU, navíc čelí mimořádným restrikcím, přestože mnozí z nich splňují kritéria azylu a jejich pracovní síla je zde nadměrně využívána (například v zemědělství či stavebním průmyslu).^{18, 20} Dublinská regulace totiž nařizuje, že o mezinárodní ochranu se lze ucházet zpravidla v členském státě EU, kde byly migrující osoby poprvé zaregistrovány.^{18, 19, 20} Zvýšený zájem o mezinárodní ochranu spojený s mnoha případy tragických úmrtí migrantů a migrantek na cestě do EU v uplynulém desetiletí (známý jako evropská migrační „krize“) navíc vedl k dalšímu zdokonalení technik hlídání hranic a zpřísnění legislativy.^{1, 3, 8} ●

Nucená migrace z Ukrajiny v roce 2022

Počet žadatelů a žadatelek o mezinárodní ochranu v ČR byl relativně nízký od roku 2004, kdy se vnější hranice EU posunula dále na východ.^{3, 11} V důsledku ruské agrese na Ukrajině na počátku roku 2022 nuceně odešly z této země na západ miliony lidí, přičemž tito uprchlíci dostali možnost zvolit si cílovou destinaci v EU. Do první poloviny května 2022 tak získalo tzv. „dočasnou ochranu“ v ČR více než 330 000 lidí z Ukrajiny.² Velmi výraznou většinu tvořily ženy bez rozdílu věku, děti a mladiství.²



Odpovědnost státu v časech migrace

Státní instituce vstupují do migračního procesu společně s jinými aktéry, mají v něm však nezastupitelnou úlohu. Řízená migrace totiž vždy vede k trvalému usazování části migrantů a migrantek, i když jsou povolení k pobytu vydávána na dočasnou dobu.⁷ Legalizovaný status posiluje předpoklady pro vznik akceptovatelných životních podmínek osob cizí státní příslušnosti.^{7, 22} Jak však postupovat v případě občanů a občerek třetích zemí, kteří se z právního hlediska mohou dostat nebo se už přímo dostali do nestandardní situace?

Problematické deportace

- o **Výzkumy v různých částech světa** ukazují, že přísné kontroly či deportace nezabraňují dlouhodobému usidlování migrantů a migrantek, protože jsou schopni autonomního jednání a jejich pracovní síla je žádána.^{7, 8, 9}
- o **Přísné kontroly a hrozby deportací** nejenže znásobují násilí, které mnoho lidí cizí státní příslušnosti (obzvláště uprchlíků a lidí z nižších společenských tříd) zažívá, ale přímo je odsouvají hlouběji do ilegality.⁹
- o **Ostentativní vytváření rozdílů a hranic** bezpečnostními složkami, politiky a médií navíc může škodit i přijímající společnosti, kde bývá katalyzátorem xenofobních nálad.^{7, 11, 14, 17}

Dodatečná legalizace

Jako lepší řešení se jeví možnost dodatečné legalizace pobytu osobám třetích zemí. K výhodám tohoto postupu patří zejména:

ZÁVĚRY

JAK PODPOROVAT ODPOVĚDNOU MIGRAČNÍ POLITIKU

- o Neustále zohledňovat příčiny a dynamiku migrace při jejím řízení.
- o Nešířit dojem absolutní kontroly nad migrací, zobecňující tvrzení a dehumanizující reprezentace migrujících osob.
- o Nestěžovat migrantům a migrantkám jejich přístup k právu na mezinárodní ochranu.
- o Pokračovat v programech Modrá karta a Kvalifikovaný zaměstnanec, které cílí na kvalifikované a potřebné migranty a migrantky ze třetích zemí. Připravit další podobná schémata a nabídnout je širšímu spektru lidí ze třetích zemí.
- o Připravit programy, které by umožnily plně využít potenciálu migrantů a migrantek, kteří se momentálně nacházejí na území ČR (včetně nově přichozích uprchlíků z Ukrajiny).
- o Podporovat dialog mezi státními institucemi, samosprávami, místními komunitami a lidmi cizí státní příslušnosti pobývajících v ČR, obzvláště s občany a občankami třetích zemí.
- o Akceptovat, že řízená migrace vede k trvalému usazování části migrantů a migrantek.
- o Připravit schémata, jež zjednoduší splnění podmínek pro obnovení povolení k přechodnému pobytu a získání povolení k trvalému pobytu v ČR.
- o Zpřístupnit možnost dodatečné legalizace pobytu za jasně stanovených podmínek občanům a občankám třetích zemí v ČR, kteří se z právního hlediska dostali do nestandardní situace a jsou zde integrováni ze sociálního, ekonomického či kulturního hlediska.

EVROPSKÁ MIGRAČNÍ „KRIZE“ A ISLAMOFOBIE

V ČR například migrační „krize“ v roce 2015 spustila vlnu islamofobie, přičemž deformovaný obraz o migrantech a migrantkách se dále reprodukoval prostřednictvím mediálních a politických diskurzů.^{11, 17} Namísto debat o reálných třecích plochách tak byl veřejný prostor zaplaven polemikami o „typických muslimech“.¹⁷ Diskurz, který se míjí s realitou, pokračuje dodnes.¹⁴

- o **Ochrana práv lidí cizí státní příslušnosti na spravedlivou odměnu a dobré pracovní podmínky**
Ukazuje se, že povolení k přechodnému pobytu s nejistým výhledem prodloužení i nelegalizovaný status činí migranty a migrantky velmi zranitelnými vůči vykořisťování.^{8, 9, 15} Lidé z Ukrajiny například dnes působí ve všech sférách ekonomiky v ČR, velká část z nich však zůstává „uvězněna“ na podřadných pozicích, a to ve více případech i přes vysokou kvalifikaci a dobrou znalost místních kulturních hodnot a českého jazyka.^{12, 15}
- o **Podpora práv ohledně ochrany rodiny**
Občané a občanky třetích zemí, kteří se z právního hlediska ocitli v nestandardní situaci, ale i ti s institutem mimořádného pracovního víza zpravidla žijí dlouhodobě odloučení od rodiny.^{1, 12, 13} Narušuje se tak jejich právo ohledně péče a výchovy dětí.
- o **Posílení oficiálních integračních programů**
Zákony v ČR dnes ukládají lidem ze třetích zemí povinnost seznámit se s místními hodnotami a jazykem.¹ Zárodky etnického konfliktu však mohou vzniknout i v důsledku kombinace podřadného začlenění a špatných životních podmínek, kdy jednotlivci a komunity znovuobjeví svou kulturu jako prostředek odporu vůči marginalizaci.^{7, 18}

K SOUČASNÝM UDÁLOSTEM

Migrační politika v ČR a jiných částech EU se momentálně transformuje v důsledku pandemie nemoci COVID-19 a také kvůli odchodu milionů zejména žen, dětí a seniorů z válkou zmiňané Ukrajiny do zemí EU.

Současná globální pandemie přinesla nové restriktce, ale i změny na trhu práce. Je možné, že zvýšená poptávka po pracovní síle v kombinaci s restriktcemi přispívají ke zlepšení postavení migrantů a migrantek ze třetích zemí.¹²

Válka mezi Ruskem a Ukrajinou

Nucenou migrací z ruskou agresí postižené Ukrajiny doprovází uvolňování striktních pravidel migrační politiky napříč Evropou. Zvýrazňuje se tím nerovný přístup k migrantům a migrantkám na rasovém principu. Například příchod uprchlíků z Afghánistánu, Sýrie či Iráku na hranici mezi Běloruskem a Polskem, Litvou a Lotyšskem v roce 2021 tu vyvolal spíše opačnou reakci.

Uprchlíci z Ukrajiny získávají v rámci institutu dočasné ochrany v ČR řadu výhod proti jiným lidem ze třetích zemí, jako například právo na práci, vzdělání nebo sociální podporu.² Uprchlíci z Ukrajiny však nemají žádnou jistotu dlouhodobého pobytu v ČR, protože dočasná ochrana je udělována pouze na jeden rok s možností následného ročního prodloužení.²

Pro porozumění důsledkům současných událostí je zapotřebí další podrobný výzkum. Nově vznikající poznatky by bylo vhodné zpracovat ve speciálním vydání odborného stanoviska, které by se zaměřilo na doporučení související s novými migračními výzvami v ČR a EU.



AVEX 1\2022: MIGRACE, KVĚTEN 2022 Přehled použité literatury: <http://www.avcr.cz/cs/veda-a-vyzkum/avex/>

AVex je nezávislé a nestranné expertní stanovisko, které Akademie věd České republiky připravuje pro legislativní potřeby zákonodárců Poslanecké sněmovny a Senátu Parlamentu České republiky.

Připravila Akademie věd ČR, odborným garantem je Etnologický ústav AV ČR.

Odpovědná redaktorka: Markéta Růžičková, e-mail: avex@kav.cas.cz, <http://www.avcr.cz/cs/veda-a-vyzkum/avex/>, Foto: M. Šipoš, Unsplash

Kontaktní osoby: Mgr. Michal Šipoš, Ph.D., Etnologický ústav AV ČR, e-mail: sipos@eu.cas.cz, doc. PhDr. Bronislav Ostránský, Orientální ústav AV ČR, Ph.D., e-mail: ostransky@orient.cas.cz, Karla Koutková, Ph.D., Masarykův ústav a Archiv AV ČR, e-mail: koutkova@mua.cas.cz

Literatura – AVex 1/2022

1. Migraceonline.cz: Portál pro kritickou diskuzi o migraci. <https://migraceonline.cz>
2. Portál Ministerstva vnitra ČR. <https://www.mvcr.cz/>
3. Člověk v tísni, o.p.s. 2019. *Žadatelé o azyl a držitelé mezinárodní ochrany v Česku*. <https://www.clovekvtsni.cz/media/publications/1220/file/report-cz-cz.pdf>
4. Ministerstvo vnitra České republiky. 2021. Čtvrtletní zpráva o migraci. IV. 2021. <https://www.mvcr.cz/migrace/soubor/ctvrtletni-zprava-o-migraci-iv-2021.aspx>
5. Ministerstvo vnitra České republiky. 2021. Statistická příloha ke čtvrtletní zprávě o migraci. IV. 2021. <https://www.mvcr.cz/migrace/soubor/ctvrtletni-zprava-o-migraci-iv-2021-priloha.aspx>
6. Andrijasevic, Rutvica. 2010. From Exception to Excess: Detention and Deportations across the Mediterranean Space. In *The Deportation Regime: Sovereignty, Space, and the Freedom of Movement*, edited by Nicholas De Genova and Nathalie Peutz, 147–66. Durham, NC: Duke University Press.
7. Castles, Stephen, De Hass, Hein, and Miller, Mark J. 2014. *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. New York, NY: Palgrave MacMillan.
8. De Genova, Nicholas, ed. 2017. *The Borders of 'Europe': Autonomy of Migration, Tactics of Bordering*. Durham, NC: Duke University Press.
9. De Genova, Nicholas, and Peutz, Nathalie, eds. 2010. *The Deportation Regime: Sovereignty, Space, and the Freedom of Movement*. Durham, NC: Duke University Press.
10. Ezzeddine, Petra, and Havelková, Hana. 2021. The Gender of Guilt: Diversity and Ambivalence of Transnational Care Trajectories within Postsocialist Migration Experience. In *Intimacy and Mobility in an Era of Hardening Borders*, edited by Haldis Haukanes and Frances Pine, 70–85. Manchester, England: Manchester University Press.
11. Jelínková, Marie. 2019. A Refugee Crisis Without Refugees: Policy and Media Discourse on Refugees in the Czech Republic and Its Implications. *Central European Journal of Public Policy* 13 (1): 1–13. <https://doi.org/10.2478/cejpp-2019-0003>
12. Jirka, Luděk. 2021. Ukrajinská migrace do České republiky a její proměny v období epidemie COVID-19. *Lidé města* 23 (3): 331–52. <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=997524>
13. Khosravi, Shahram. 2010. *'Illegal' Traveller. An Auto-Ethnography of Borders*. New York, NY: Palgrave MacMillan.
14. Kluknavská, Alena, Bernhard, Jana, and Boomgaarden, Hajo G. 2021. Claiming the Crisis: Mediated Public Debates about the Refugee Crisis in Austria, the Czech Republic and Slovakia. *Journal of Refugee Studies* 34 (1): 241–63. <https://doi.org/10.1093/jrs/fez022>
15. Leontiyeva, Yana. 2016. Ukrainians in the Czech Republic: On the Pathway from Temporary Foreign Workers to One of the Largest Minority Groups. In *Ukrainian Migration to the European Union: Lessons from Migration Studies*, edited by Olena Fedyuk and Marta Kindler, 133–49. SpringerOpen.
16. Menz, Georg. 2009. *The Political Economy of Managed Migration: Nonstate Actors, Europeanization, and the Politics of Designing Migration Policies*. Oxford, England: Oxford University Press.
17. Ošťanský, Bronislav, ed. 2018. *Islamofobie po česku. Český odpor vůči islámu, jeho východiska, projevy, souvislosti, přesahy i paradoxy*. Praha: Vyšehrad.
18. Šípoš, Michal. 2020. 'We are All Brothers Here': The Making of a Life by Chechen Refugees in Poland. *Population, Space and Place* 26 (2): 1–11. <https://doi.org/10.1002/psp.2276>
19. Szczepanikova, Alice. 2011. From the Right of Asylum to Migration Management: The Legal–Political Construction of 'a Refugee' in the Post-Communist Czech Republic. *Europe-Asia Studies* 63 (5): 789–806. <https://doi.org/10.1080/09668136.2011.576022>
20. Szczepanikova, Alice. 2012. Between Control and Assistance: The Problem of European Accommodation Centres for Asylum Seekers. *International Migration* 51 (4): 130–43. <https://doi.org/10.1111/imig.12031>
21. Trčka, Michal, Moskvina, Yuliya, Leontiyeva, Yana, Lupták, Milan, and Jirka, Luděk. 2018. *Employment of Ukrainian Workers with Polish Visas in the Czech Republic: From the Main Patterns of Labour Exploitation towards Points of Intervention*. Multicultural Center Prague.
22. Uherek, Zdeněk, and Beranská, Veronika. 2015. Pavlivka Iodine Spring Water: Transnational Entrepreneurship in Post-Transition Contexts. In *Rethinking Ethnography in Central Europe*, edited by Hana Červinková, Michal Buchowski and Zdeněk Uherek, 75–88. New York: Palgrave Macmillan.
23. Wallace, Claire. 2001. The New Migration Space as a Buffer Zone? In *Patterns of Migration in Central Europe*, edited by Claire Wallace and Dariusz Stola, 72–83. New York: Palgrave.
24. Wallace, Claire, and Stola, Dariusz. 2001. Introduction: Patterns of Migration in Central Europe. In *Patterns of Migration in Central Europe*, edited by Claire Wallace and Stola Dariusz, 3–44. New York: Palgrave.